

Kraków, 28.08.2022

Dr hab. Ewa Gumul, prof. UŚ
Instytut Językoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Śląski

Uniwersytet Wrocławski Dziekanat Wydziału Filologicznego (6)		
Wpłynęło do WF	12-09-2022	Załącznik
Wpr. do jedn. org.	Data	Symbol
Znak sprawy		

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Joanny Woźniczak pt. „Tłumaczenie ustne sądowe uwierzytelnione – próba skonstruowania modelu proceduralnego.”

1. Wybór i uzasadnienie problematyki badawczej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska mgr Joanny Woźniczak to praca interdyscyplinarna wpisująca się w nurt jurylingwistyki i przekładoznawstwa. Autorka podejmuje się ambitnego zadania skonstruowania modelu proceduralnego na potrzeby tłumaczenia ustnego sądowego uwierzytelnionego. Tematyka poruszana w pracy wypełnia lukę w badaniach przekładoznawczych na gruncie polskim, przede wszystkim ze względu na rodzaj analizowanego materiału. Do niedawna dostęp do treści rozpraw sądowych był niemożliwy. Również w tej chwili jest bardzo utrudniony, i w związku z tym doktorantce należą się słowa uznania za podjęcie się niełatwego i czasochłonnego projektu badawczego. Pracę należy uznać za nowatorską także ze względu na proponowany w niej model proceduralny tłumaczenia w sądzie. Do tej pory nie istniał na gruncie polskim tego rodzaju model postępowania dla tłumaczy sądowych. W pełni uzasadnione wydaje się zatem podjęcie badań nad przekładem ustnym w tym szczególnym kontekście. Podjęta tematyka jest bardzo istotna nie tylko dla rozwoju przekładoznawstwa i jurylingwistyki jako dyscyplin naukowych, ale również praktyki zawodowej tłumaczy przysięgłych.

2. Struktura pracy

Praca ma jasną, klarowną strukturę. Rozprawa liczy 277 stron i została podzielona na cztery rozdziały. W pracy znalazły się również: przedmowa, wnioski, bibliografia zawierająca

wykaz cytowanych prac¹ i aktów normatywnych), załącznik zawierający transkrypcje analizowanych rozpraw oraz streszczenia pracy w języku polskim i angielskim. Rozprawa zawiera zatem wszystkie wymagane elementy.

W przedmowie oraz w pierwszym rozdziale stanowiącym wprowadzenie do pracy doktorantka wyjaśnia powody podjęcia badań, cele pracy oraz jej strukturę. Celem tej części pracy jest przede wszystkim wskazanie luki badawczej, którą niniejsza dysertacja wypełnia. W kolejnym rozdziale Autorka dokonuje wyczerpującego przeglądu literatury przedmiotu na temat tłumaczenia ustnego sądowego uwierzytelnionego. Omawiane aspekty to m. in. wszelkie regulacje prawne dotyczące wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Autorka definiuje także precyzyjnie termin „tłumaczenie ustne sądowe uwierzytelnione”, co jest bardzo istotne i cenne nie tylko ze względu na cel pracy, ale również ze względu na brak oficjalnej określonej przez ustawodawcę definicji tego zakresu działań tłumaczy. W osobnym podrozdziale Doktorantka omawia również dotychczasowe badania nad tłumaczeniem ustnym sądowym. O ile doktorantka wykazała się znakomitą znajomością regulacji prawnych związanych z zawodem tłumacza przysięgłego oraz kwestii związanych z rolą tłumacza sądowego i etyki tego zawodu, o tyle w części dotyczącej badań nad tłumaczeniem sądowym brakuje istotnych pozycji. Szczególnie książka Marianne Mason „Courtroom Interpreting” wydana przez University Press of America w 2008 roku mogłaby stanowić znakomity punkt odniesienia do rozważań Doktorantki, mimo że mgr Joanna Woźniczak skupia się w swojej pracy przede wszystkim na kontekście polskim.

Strukturę drugiego rozdziału zaburza prezentacja wyników niepublikowanych badań własnych Doktorantki w podrozdziałach 2.3.2, 2.3.4, 2.3.5, 2.3.7, w których przytacza ona wypowiedzi ankietowanych osób. W rozdziale, który z założenia powinien stanowić tło teoretyczne pracy oraz przegląd literatury przedmiotu nie ma raczej miejsca na prezentowanie wyników własnych niepublikowanych badań, ponieważ jest to sprzeczne z celem takiego rozdziału. Wyniki te mogłyby zostać z powodzeniem włączone do rozdziału analitycznego. Stanowiłby znakomite wprowadzenie do badania głównego.

Trzeci, zasadniczy rozdział pracy przedstawia przyjętą w pracy metodologię i samą analizę zgromadzonego materiału badawczego. Ta część dysertacji zostanie szerzej omówiona w części 3 i 4 niniejszej recenzji.

---

¹ Doktorantka mylnie nazywa wykaz cytowanych prac źródłami prymarnymi.

3. Metodologia i warsztat rozprawy doktorskiej

Celem pracy jest zbadanie wpływu braku jednolitych wytycznych dotyczących przekładu ustnego w sądzie na sposób wykonywania tłumaczeń przez różnych tłumaczy. Na podstawie przeprowadzonej analizy, Autorka również stawia sobie za cel wypracowanie modelu zaleceń dla tłumaczy wykonujących tłumaczenia ustne w sądzie.

Autorka posługuje się metodą studium przypadku. Biorąc pod uwagę cele pracy, metoda ta jest trafnym wyborem aby zweryfikować postawioną w pracy tezę, która zakłada duże zróżnicowanie w sposobie wykonywania tłumaczeń. Zgromadzony materiał badawczy w postaci transkrypcji treści rozpraw sądowych z udziałem tłumaczy znakomicie nadaje się do tego rodzaju analizy. W pełni umożliwia realizację celów pracy.

Pewne wątpliwości budzi jednak sposób przeprowadzonej przez Autorkę analizy. Sam zgromadzony przez Doktorantkę materiał badawczy ma ogromny potencjał. Jednak analiza nie jest wyraźnie przeprowadzona w oparciu o określony model czy teorię językoznawczą. Autorka omawia co prawda model wysiłków Daniela Gile'a (1995/2009) w rozdziale 2, ale niestety nie wykorzystuje go w żaden sposób w swojej analizie. W komentarzach do prezentowanych przykładów nie odnosi się do aspektów związanych z potencjalnym obciążeniem kognitywnym tłumaczy (poza jednym lakonicznym komentarzem na stronie 166 dotyczącym obciążenia pamięci tłumacza). W pracy mowa też o zmianie wydźwięku komunikatu w przekładzie. Tego typu przypadki modyfikacji punktu widzenia można by z powodzeniem analizować na przykład za pomocą narzędzi Krytycznej Analizy Dyskursu.

Autorka nie posługuje się też aparatem pojęciowym wypracowanym przez przekładoznawstwo (np. nie używa nazw stosowanych przez tłumaczy strategii i technik tłumaczeniowych). Terminy te nie są oczywiście konieczne w opracowanych przez Doktorantkę w rozdziale 4 zaleceniach dla tłumaczy, które mają zastosowanie czysto praktyczne, ale powinny się znaleźć w analizie przedstawionej w rozdziale 3 ponieważ jest to tekst naukowy.

Poza nielicznymi przypadkami Doktorantka nie odnosi się w analizie do prac innych badaczy. Na przykład w podrozdziale 3.3.4 na temat opuszczania i dodawania elementów w tłumaczeniu zaskakuje brak odniesień do pracy Bente Jakobsen z 2004 roku (*Pragmatic Meaning in Court Interpreting: An empirical study of additions in consecutively interpreted question-answer dialogues*. *Hermes* 17(32), 237–249). Jakobsen opracowała szczegółową

klasyfikację tego rodzaju modyfikacji tekstowych, w oparciu o którą Doktorantka mogłaby przeanalizować prezentowane w rozprawie przykłady.

W bibliografii znajdują się natomiast liczne prace (25 pozycji), na które Doktorantka nie powołuje się w tekście rozprawy. Niestety zubaża to bardzo bazę źródłową, na której Doktorantka w rzeczywistości opiera swój wywód. Są to następujące pozycje:

1. Bednarek, G. A. (2016) „Wskazówki dla tłumacza przysięgłego uczestniczącego w rozprawach karnych: kilka uwag na temat kontradyktoryjnego procesu karnego w Polsce po nowelizacji kodeksu postępowania karnego w Polsce z dnia 27.09.2013 i w systemie Common Law.” (w:) Konferencja Jubileuszowa z okazji 25-lecia PT TEPIS „Przyszłość zawodu tłumacza przysięgłego i specjalistycznego – nowe wyzwania”, 10-11.10.2015, PT TEPIS i Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
2. Cao, D. (2009) *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
3. Dybiec, J. (2008) W poszukiwaniu normy? Problematyka kształcenia tłumaczy przysięgłych a Kodeks tłumacza. *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* 3/4, 261–270.
4. Dybiec-Gajer, J. (2013) *Zmierzyć przekład? Z metodologii oceniania w dydaktyce przekładu pisemnego*. Kraków: Universitas.
5. Gamal, M. (2014) CSI: Crime Scene Interpreting. *Lingua Legis* 22, 54–63.
6. Gillies, A. (2004) *Tłumaczenie ustne*. Kraków: Tertium.
7. Gillies, A. (2007) *Sztuka notowania Poradnik dla tłumaczy konferencyjnych*, Kraków: Tertium.
8. Gumul, E. (2012) „Tłumacz o ograniczeniach. Z uwag retrospektywnych tłumaczy symultanicznych” (w:) P. Janikowski (red.), *Tłumaczenie ustne – teoria, praktyka, dydaktyka*, str. 91-115.
9. Hejwowski, K. (2015) *Iluzja przekładu. Przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*, Katowice: Śląsk.
10. Hejwowski, K. (2016) „Czy tłumaczowi potrzebna jest teoria?” (w:) Konferencja Jubileuszowa z okazji 25-lecia PT TEPIS „Przyszłość zawodu tłumacza przysięgłego i specjalistycznego – nowe wyzwania”, 10-11.10.2015, PT TEPIS i Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
11. Kalata-Zawłocka, A. (2003) Tłumacz w świecie ciszy – wokół zagadnień dotyczących tłumaczenia migowego. *Lingua Legis* 11, 19–29.
12. Katschinka, L. (2005) Profesjonalizacja funkcji tłumacza sądowego i prawniczego, przeł. E. Dmyterko, Biuletyn TEPIS nr 57.
13. Kizińska, A. (2015). *Ekwiwalencja w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych. Polskie i brytyjskie prawo spadkowe*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
14. Kielar, B. Z. (1973) *Angielskie ekwiwalenty polskich terminów prawno-ustrojowych*. Warszawa: PWN.
15. Kielar B. Z. (1977) *Language of the law in the Aspect of Translation*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
16. Konieczna, A. (2002) Zasada ‘wierności’ w tłumaczeniu przysięgłym. Granice swobody – granice odpowiedzialności. *Lingua Legis* 10.
17. Konieczna-Purchała, A. (2013) *Przekład prawniczy. Język angielski. Praktyczne ćwiczenia*. Warszawa: C.H. Beck.
18. Liber, K. (2016) Tłumacz ustny jako odbiorca komunikatu niewerbalnego. (w:) Konferencja Jubileuszowa z okazji 25-lecia PT TEPIS „Przyszłość zawodu tłumacza przysięgłego i specjalistycznego – nowe wyzwania”, 10-11.10.2015, PT TEPIS i Uniwersytet Warszawski, Warszawa

19. Niska, H. (1995) Just interpreting: Role conflicts and discourse types in court interpreting. (w:) M. Morris (red.), *Translation and the Law*. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins, s. 293-316.
20. Nykiel, B. (1997) Kształcenie tłumaczy w Polsce i na świecie. *Neofilolog* 14, 76–89.
21. Płużyczka, M. (2012) Na co patrzy, a co widzi tłumacz a vista? Translatoryczne możliwości poznawcze okulografii. *Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik* 5, 65-74.
22. Skoczek, R. (2016) (Wy)mowa w pracy tłumacza symultanicznego i konsekutywnego. (w:) Konferencja Jubileuszowa z okazji 25-lecia PT TEPIS „Przyszłość zawodu tłumacza przysięgłego i specjalistycznego – nowe wyzwania”, 10-11.10.2015, PT TEPIS i Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
23. Voellnagel, A. (1974) *Jak nie tłumaczyć tekstów technicznych*. Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne.
24. Waltoś, S. (2005). *Proces karny. Zarys systemu*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
25. Wiśniewski, G. (2011). Zalety i wady najpopularniejszych narzędzi CAT w pracy tłumacza przysięgłego. *Lingua Legis* 20, 95–101.

Wątpliwości budzą także niektóre z cytowanych w pracy źródeł. Omawiając formy adresatywne Doktorantka powołuje się na stronę internetową <https://wartowiedziec.pl/serwis-glowny/styl-zycia/11332-savoir-vivre-w-sdzie> (przypis 84 na stronie 104). Zamieszczony tam krótki artykuł anonimowego autora został opracowany na podstawie stron internetowych typy.pl oraz savoivre.pl. Nie jest to odpowiednie i wiarygodne źródło do zacytowania w pracy naukowej. Tym bardziej, że kwestie związane z formami adresatywnymi w sądzie omawia także Ewa Myrczek-Kadlubicka w książce „Egzamin na tłumacza przysięgłego. Przewodnik po prawie karnym.” na stronie 189. Niedopuszczalne jest także przytaczanie w rozprawie doktorskiej z dziedziny językoznawstwa definicji kluczowego dla pracy pojęcia rejestru językowego na podstawie Wikipedii (przypis 94 na stronie 166) przy jednoczesnym braku odniesień do jakichkolwiek źródeł naukowych na ten temat.

Wszystkie te czynniki sprawiają, że analiza jest niestety dość powierzchowna. Wrażenie to potęguje brak dyskusji wielu z przedstawionych przykładów. Doktorantka często ogranicza się do opisu tychże przykładów nie analizując dogłębnie zjawisk, które ilustrują.

Po względem redakcyjnym dopracowania wymaga przede wszystkim niekonsekwentny i niepełny zapis bibliograficzny (np. w niektórych pozycjach brakuje numerów stron artykułów, np. Nykiel 1997, Wiśniewski 2011). W pracy pojawiają się też nieliczne błędy językowe („pracujący na podstawie dostępne im dość ogólne dokumenty” na stronie 6; „I wnet to pick up my” na stronie 87; „This is nt my right” na stronie 88; „sytuacja

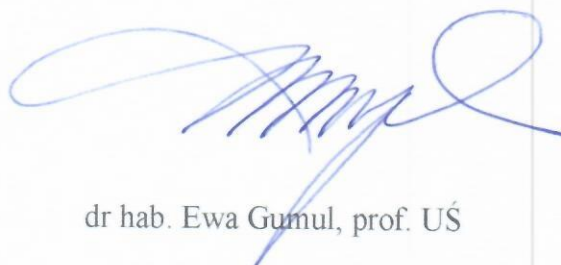
komunikacyjna jak istnieje się na sali rozpraw” na stronie 166). Błędy te jednak nie umniejszają wartości merytorycznej pracy i nie zaburzają lektury.

4. Merytoryczna wartość rozprawy doktorskiej

Oceniając ten aspekt rozprawy mgr Joanny Woźniczak, należy przede wszystkim docenić przekonujące uzasadnienie podjęcia tego rodzaju badań. Bez wątpienia wypełniają one lukę badawczą i stanowią doskonały punkt wyjścia do dalszych badań nad przekładem ustnym na potrzeby sądu oraz organów ścigania. Zaproponowany w pracy model proceduralny ma praktyczne zastosowanie i jest niezwykle użyteczny i cenny z punktu widzenia praktyki zawodu tłumacza przysięgłego. Z tego względu praca stanowi bardzo wartościowy wkład w rozwój dziedziny.

5. Wnioski końcowe

Pomimo pewnych niedoskonałości warsztatowych, praca doktorska mgr Joanny Woźniczak spełnia wymagania stawiane tego typu rozprawom. Przyjmuję ją i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia Doktora Nauk Humanistycznych.

dr hab. Ewa Gumul, prof. UŚ